

ESTRATÈGIA, TÀCTICA I TÈCNICA ESPORTIVES (*)

"En gairebé totes les arts i professions de la vida l'home pot fer ús de veritats extretes d'un llibre empolsinat, les aprèn una vegada i no es torna a preocupar del seu esperit i idea... A la guerra no passa mai. La reacció intel·lectual, l'aspecte constantment variable de l'assumpte, fa necessari que l'actor porti amb ell tot el mecanisme del seu saber, que sigui capaç de donar per ell mateix, a tot arreu, la solució exigida en cada instant." (C. Von Clausewith, 1831).

"La invencibilitat és en un mateix, la vulnerabilitat en l'adversari. És per això que els guerrers experts poden ser invencibles, però no poden fer que els seus adversaris siguin vulnerables. La invencibilitat és una qüestió de defensa, la vulnerabilitat, una qüestió d'atac. La defensa és per a temps d'escassetat, l'atac per a temps d'abundància." (T. Cleary, 1991. Sun Tzu, aC)

Resum

L'estratègia, tàctica i tècnica esportives són conceptes que s'utilitzen per abordar l'ensenyament esportiu i per explicar el desenvolupament de qualsevol competició esportiva. Tanmateix, la comprensió d'aquests termes no resulta fàcil, ja que poden tenir un significat diferent per a cada esport, escola esportiva, entrenador, esportista o periodista.

Per això, en aquest treball ens proposem aclarir aquests tres conceptes i establir les connexions entre ells, amb l'esperança d'unificar la seva utilització en l'entrenament i en l'anàlisi de la competició. Com que l'estratègia, tàctica i tècnica són termes que també s'utilitzen en altres àmbits de l'activitat humana, proposem una interpretació d'aquests tres conceptes esportius, a partir del significat que se'ls atribueix en el entorns militar i empresarial.

Paraules clau: estratègia, tàctica, tècnica.

Introducció

La tècnica, la tàctica i estratègia esportiva constitueixen l'element vertebrador de la competició esportiva. Són conceptes que s'utilitzen per abordar, comprendre i explicar el desenvolupament de qualsevol esdeveniment esportiu. Així i tot, la comprensió d'aquests termes no resulta fàcil, ja que tenen un significat diferent per a cada esport, per a cada escola esportiva i fins i tot per a cada tècnic.

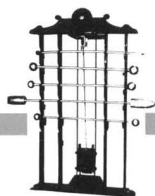
Hem d'admetre que no hi ha unanimitat sobre el significat d'aquests conceptes i molt sovint s'utilitzen d'una manera poc precisa, especialment les nocions de tàctica i estratègia. En alguns esports es barregen i es confonen els conceptes de tàctica i estratègia, en altres no s'utilitza el terme estratègia o el de tàctica o bé es reserven per a activitats molt concretes de l'activitat esportiva. Per a cada esport, i en ocasions per a cada entrenador o esportista, aquests termes tenen un significat clar, però no sol coincidir amb el d'altres esports

i/o entrenadors. Per tant, la utilització d'aquests conceptes comporta imprecisions, inexactituds i és sovint font de confusió.

Molts autors han provat d'acotar aquests termes de manera general, però les discrepàncies entre ells continuen tant teòricament com pràctica. En revisar les diferents propostes d'aquests termes, trobem una similitud més gran entre el significat atribuït a la noció tècnica, però les diferències entre els conceptes tàctica i estratègia són enormes. Els autors no només discrepen en la definició, sinó fins i tot en posar-se d'acord sobre si en tots els esports hi són presents els tres aspectes: tècnics, tàctics i estratègics.

Per això, ens proposem aclarir els conceptes de tàctica i estratègia, així com la seva relació amb la tècnica esportiva. Malgrat tot, els conceptes tècnica, tàctica i estratègia no són exclusius de l'àmbit esportiu. En moltes activitats comercials, personals, artístiques i militars s'utilitzen aquests termes. Sense entrar a fons en l'eti-

(*) Aquest article i el que apareixerà properament en aquesta mateixa revista, "Avaluació de la tàctica esportiva", procedeixen, en gran part, del text "Bases generals per a l'anàlisi funcional de la tàctica", elaborat per al Màster en Alto Rendimiento Deportivo que organitzen el Comité Olímpico Español i la Universidad Autónoma de Madrid.

mologia d'aquestes paraules, revisarem el significat que se'ls atribueix generalment, per tal de poder aplicar-les posteriorment a l'esport. Amb aquest procediment, pretenem assolir dos objectius: establir un llenguatge esportiu entroncat amb el significat general dels conceptes d'estratègia, tàctica i tècnica; unificar el significat d'aquests termes en l'àmbit esportiu, per tal que es puguin aplicar a l'especificitat de les diferents modalitats esportives.

Som conscients que tot i aconseguint acotar nítidament aquests conceptes molt probablement una bona part dels entrenadors no estarien disposats a modificar el significat que els atribueixen habitualment. Sabem que l'acceptació de qualsevol canvi conceptual demana un període d'adaptació, sobretot si el seu ús està molt arrelat. No obstant això, creiem necessari precisar aquests termes per tal de facilitar l'anàlisi funcional, l'avaluació i l'ensenyament de la tàctica esportiva. Abordarem en primer lloc les característiques de l'estratègia. Posteriorment estudiarem la tàctica i la seva relació amb l'estratègia esportiva. Finalment, relacionarem la tàctica amb la tècnica esportiva.

Estratègia esportiva

Definició

L'estratègia és present en qualsevol activitat humana. Quotidianament ens referim a l'estratègia com un pla per abordar qualsevol problema de la vida diària. Parlem de l'estratègia del directiu d'una empresa per aconseguir una quota de mercat, del polític per guanyar unes eleccions, de la mestressa de casa per arribar a final de mes, o del dirigent d'una cadena televisiva per aconseguir una audiència més gran. En l'entorn militar, l'elaboració de l'estratègia sol ser una matèria reservada als màxims responsables de l'exèrcit i implica la planifi-

cació de totes les activitats bèl·liques, polítiques, econòmiques i logístiques per aconseguir la victòria.

Unes definicions en l'entorn militar i empresarial ens ajudaran a acotar aquest terme.

Algunes frases del, probablement, principal teòric militar (C. Von Clausewitz, 1831) serviran per comprendre el significat que s'atribueix a l'estratègia en aquest àmbit:

"L'estratègia no té cap altra missió que la disposició dels combats i de les mesures que amb aquests es relacionen (...) L'estratègia fa el pla de les diverses campanyes i dins d'aquestes ordena cada combat (...) L'estratègia té en compte múltiples elements, íntimament relacionats entre si, per la qual cosa és infructuós analitzar-los aïlladament:

"1. Les qualitats morals dels combatents: entusiasme, intrepidesa, perseverança, intel·ligència (...).

"2. La quantitat de tropes, la seva composició, la proporció entre les diverses armes (...).

"3. La línia d'operacions i els moviments convergents i divergents per tal d'unir les forces en l'espai i en el temps.

"4. La influència del terreny, hora, temps atmosfèric (...).

"5. Els mitjans de subsistència: esgotament, repòs, alimentació, ferides (...).

"L'estratègia té en compte aquests elements globalment, incloses les finances, la fabricació de les armes, l'abastament, la política, l'entrenament, l'espionatge (...)"

En l'àmbit empresarial, Grima i Tena (1987) resumeixen les principals característiques de l'estratègia:

"L'estratègia és el producte d'un acte creatiu, innovador, lògic i aplicable, que genera un conjunt d'objectius, d'assignació de recursos i de decisions tàctiques, destinades a fer que l'empresa assoleixi una posició competitiva avantatjosa en l'entorn socioeconòmic on l'organització en qüestió es desenvolupa, i a millorar l'eficàcia de la gestió".

Foto Sport 90. Hold on. John Burles. Gran Bretanya

“L’elaboració de l’estratègia té en compte l’avaluació de la posició actual de l’empresa, l’autovaloració de l’empresa, els recursos humans, financers i tecnològics, els valors, les creences, les àrees de més experiència, els coneixements, les influències socials, les lleis, l’entorn polític (...) En el concepte d’estratègia cal establir un equilibri entre l’enfocament analític i l’enfocament de síntesi. El primer comporta una descomposició d’elements i parts components de l’entorn i de l’organització. El segon implica un esforç globalitzador, sovint qualitatiu, i comprèn variables de tipus polític-social”.

D’ambdues definicions podem extreure’n els tres trets principals que assignem normalment a l’estratègia:

1. *Intenta aconseguir l’objectiu principal:* els objectius intermedis només tenen sentit si ajuden a aconseguir l’objectiu final. Per exemple, derrotar l’enemic i fer la pau o assolir una posició competitiva avantatjosa respecte a d’altres empreses.
2. *Planifica prèviament l’actuació a curt, mitjà i/o llarg termini:* s’analitzen els avantatges i els inconvenients de les principals alternatives i es planifiquen les activitats que cal portar a terme, qui les ha de realitzar i com s’han de fer, modificables en funció dels resultats parcials.
3. *Aborda la globalitat dels aspectes que intervenen:* els aspectes parcials s’integren en els més generals i se supediten a l’interès principal, és a dir, aconseguir l’objectiu principal.

Per tant, l’estratègia està associada a l’objectiu principal, la planificació i la globalitat. Hi ha, no obstant, uns altres dos aspectes relacionats amb l’estratègia que cal aclarir, en relació a qui ha d’elaborar l’estratègia i per a quines situacions.

Qui elabora l’estratègia? Tradicionalment es considera que correspon als màxims responsables de l’entitat la decisió estratègica a llarg termini, acceptant-se en l’actualitat plantejaments estratègics a terminis curt i mitjà a la resta dels nivells, com mostrarem més endavant.

Quines situacions poden requerir l’elaboració d’una estratègia? Anteriorment hem indicat que l’estratègia pot ser present en qualsevol situació. El plantejament estratègic implica l’organització de tots els recursos per vèncer les dificultats i poder assolir l’objectiu, però no implica necessàriament la presència d’altres entitats que intenten deliberadament evitar que s’assoleixi aquest objectiu. En l’àmbit esportiu, uns exemples serviran per mostrar com podem traslladar aquestes tres característiques per acotar l’estratègia esportiva:

1. *Intenta assolir l’objectiu principal:* la victòria en una competició, classificar-se per disputar la final, no davallar o pujar de categoria, aconseguir una medalla... Per tant, l’objectiu principal no és sempre guanyar o quedar en primer lloc: l’objectiu pot ser classificar-se encara que es perdi o s’empati el partit, quedar entre els deu primers, aconseguir plaça per participar en la competició continental, perdre per menys d’un punt, marcar en un camp contrari... Per això, es consideraria una actuació estratègicament incorrecta si un esportista amb l’afany d’aconseguir un objectiu menor, com ara marcar un gol, posés innecessàriament en perill poder assolir l’objectiu principal: classificar-se.
2. *Planifica prèviament l’actuació a curt, mitjà o llarg termini:* l’entrenador planifica el cicle d’un esportista o d’un equip (llarg termini), la temporada (mitjà termini) o la pròxima competició (curt termini). Així mateix, l’esportista planifica la seva carrera esportiva, i el presi-

dent d’un club o d’una federació esportiva ha d’elaborar l’estratègia per desenvolupar la seva entitat.

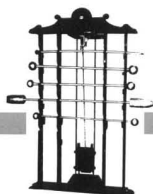
3. *Aborda la globalitat dels aspectes que intervenen:* la planificació esportiva ha d’incloure, per tant, tots els elements rellevants que incideixen en el rendiment esportiu: la selecció dels esportistes, la seva formació, entrenament i manteniment de la seva motivació, l’alimentació, la salut, l’estat del terreny, el públic, els àrbitres i jutges, la directiva, els altres competidors...

Per tant, l’objectiu final, la planificació i la globalitat constitueixen també els trets diferencials de l’estratègia esportiva.

Comentem els altres dos aspectes de l’estratègia de l’àmbit esportiu.

Qui elabora l’estratègia? L’entrenador i la directiva elaboren la seva estratègia. No obstant, en moltes ocasions, especialment durant la competició, els esportistes poden i han d’elaborar plantejaments estratègics a curt termini. Així, en tennis, si l’entrenador i el jugador havien elaborat prèviament una estratègia per superar el contrari i resulta posteriorment ineficaç, el jugador ha de ser capaç de plantejar una nova estratègia global, que prevegi el resultat actual, el seu cansament i el del seu oponent, el grau de concentració d’ambdós contendents, les condicions climatològiques..., en fi, de tots els aspectes que puguin incidir per guanyar el partit.

Quins esports i situacions requereixen un plantejament estratègic? L’estratègia és present en tots els esports, amb independència que impliqui o no l’oposició directa d’altres esportistes. Així, en un esport sense oposició com ara la gimnàstica rítmica, la planificació estratègica ha d’incloure l’elecció d’una música familiar per al públic, escollir un maillot agradable a les jutgesses, decidir l’ordre de participació de les gimnastes, se-

leccionar una determinada combinació d'exercicis vistosos, difícils i arriscats...

Atès que el concepte d'estratègia que hem proposat pot diferir del que es considera en alguns esports, intentem acotar amb més precisió aquest terme en relació amb la tàctica i el comportament estratègic:

- No inclourem com a estratègia esportiva l'actuació immediata per superar o evitar ser superats pels oponents, ja que posteriorment ho considerarem una característica essencial de la tàctica esportiva.
- Caldria no confondre l'estratègia, el plantejament didàctic global per assolir un objectiu, amb el comportament derivat d'aquesta. Així, l'estratègia pot incloure la pressió de l'àrbitre perquè actuï a favor nostre. Per tant, el jugador *es comportarà estratègicament* si intenta aconseguir que l'àrbitre expulsi un jugador de l'equip contrari, amb la finalitat d'aconseguir una superioritat numèrica.
- Pot semblar una reducció massa excessiva anomenar estratègia la planificació d'una jugada a pilota aturada, com sol considerar-se en futbol, tot i que en aquesta planificació participin els principals elements: l'actuació dels jugadors propis que han d'intervenir-hi, la suposició del comportament dels oponents, la situació de la pilota en relació amb la porteria... No obstant, cal no confondre la planificació de l'equip per tirar una falta, amb l'estratègia global de l'equip durant tot el partit.

Resumint, direm que un plantejament és estratègic en la mesura que compleixi els tres principis que hem enunciat: objectiu principal, globalitat i planificació.

Alguns exemples d'actuacions que ha de tenir en compte l'estratègia

Tots aquests exemples tenen en comú una preocupació per incidir en tots els

factors que intervenen en una competició esportiva:

- Mullar el terreny de joc abans d'un partit.
- Reduir o ampliar el terreny de joc, dins els límits permesos.
- Entrar un jugador fresc al final del partit.
- Canviar jugadors durant el partit en funció del resultat o l'enfrontament amb els oponents.
- Canviar la posició o la funció dels jugadors durant el partit.
- Animar la presència i la participació del públic.
- Seleccionar els jugadors segons el sistema de joc que es vol implantar.
- Aconseguir que els equips de les categories inferiors juguin amb el mateix sistema que el sènior.
- Planificar els descansos dels jugadors.
- Planificar la cursa de 1.500 m.
- Seleccionar els pneumàtics en funció de la previsió meteorològica.
- Arriscar, en salt de longitud, en els dos primers intents i assegurar en el tercer per tal de poder continuar en la competició.
- Escollir calçat adequat a les característiques de la pista.
- Estudiar el joc del jugador o equip contrari.
- Apostar per un esportista que no ens interessa però que sembla que interessa a un equip rival amb la finalitat de perjudicar-ne les seves finances.
- Intentar marcar en camp contrari, si valen el doble els gols en cas d'un empat global a l'eliminatòria.

Tipus d'estratègia

Abans hem indicat que cadascuna de les funcions esportives (entrenador, esportista, directiu, àrbitre...) poden establir la seva estratègia. Atès que analitzar totes aquestes estratègies supera els límits d'aquest treball, ens referirem a partir d'ara a l'estratègia de l'entrenador-esportista, que alhora pot analitzar-se en funció de les persones que involucri i del període que abraci.

Estratègia individual i estratègia col·lectiva

Tot i que una de les característiques de l'estratègia és la globalitat, aquesta es pot referir a tots els factors que incideixen en una persona (estratègia individual) o en un col·lectiu (estratègia col·lectiva).

Des d'aquesta perspectiva, cada esportista pot tenir una estratègia. En els esports sense col·laboració, l'esportista i l'entrenador estableixen la seva estratègia per a cada competició, temporada o carrera esportiva.

En els esports de col·laboració, l'estratègia per aconseguir la victòria és sempre col·lectiva. Això no obstant, en aquests esports és possible que cada jugador estableixi la seva pròpia estratègia. Així, un jugador pot planificar la seva actuació abans de la competició per tal de no ser sancionat, evitar les lesions o no cansar-se en excés. L'estratègia individual hauria de trobar-se sempre en consonància i supeditada a la col·lectiva, però fins i tot podria estar-hi en contra.

Estratègia a termini llarg, mitjà i curt

L'estratègia es pot tenir en compte també a partir de la durada del període que abraça. No és possible establir una separació neta entre curt, mitjà i llarg termini. En un entorn empresarial, l'estratègia a curt termini implica un període superior a un any, mentre que l'estratègia a llarg termini no sol superar els 10 anys.

En l'esport, la periodicitat de les competicions (setmanals, anuals, bianuals, quadriennals...) podria ajudar a establir la durada de l'estratègia: curt termini (setmanal), termini mitjà (anual) o a llarg termini (cicle olímpic, campionats mundials...). No obstant, aquesta classificació encara és arbitrària i s'ha d'adaptar a les peculiaritats de cada esport.

Elaboració de l'estratègia

No és la nostra intenció detallar el procediment per elaborar una estratègia esportiva, ja que escapa dels objectius d'aquest treball. No obstant,

probablement les passes que intervenen en l'elaboració de qualsevol estratègia són similars, amb independència del problema que pretenen resoldre i sempre comporta la comparació entre els *punts forts i els punts febles*. Un exemple de l'àmbit empresarial (Duró, 1988) servirà per confirmar aquesta suposició.

En l'esquema següent indiquem les passes que ha de seguir una empresa per elaborar una estratègia empresarial que permeti vèncer els seus competidors. Creiem que aquests elements coincideixen plenament amb els que intervenen per afrontar una competició esportiva. Quina és la raó principal per la qual competeixen les empreses? Totes intenten aconseguir el mateix client. Per què competeixen

dos equips esportius?, per aconseguir la possessió de la pilota i ocupar l'espai que els permet guanyar la competició (vegeu figura 1).

Tàctica esportiva

Definició

Així com anteriorment afirmàvem que l'estratègia no era un concepte exclusivament esportiu, també podem assegurar que la tàctica és present en moltes activitats humanes. Expressions com ara tàctica comercial, tàctica política, tàctica televisiva o tàctica militar són freqüents especialment en aquelles activitats que impliquen un enfrontament per aconseguir un client, un vot, un telespectador o una

posició en el camp de batalla. En aquests àmbits, la tàctica sol tenir un significat clarament diferenciat del d'estratègia.

En l'esport, la tàctica sovint es confon i es barreja amb l'estratègia. En alguns esports, els termes tàctica i estratègia s'utilitzen com a sinònims o bé no s'estableixen diferències entre ells, mentre que en altres s'utilitza el terme tàctica però el seu significat encaixa amb la descripció que abans hem anomenat estratègia, i finalment, en altres esports s'estableixen clares diferències entre ambdós conceptes. Convé, doncs, provar d'aclarir aquest concepte.

Novament, unes frases de C. Von Clausewitz ajudaran a comprendre les relacions entre tàctica i estratègia:

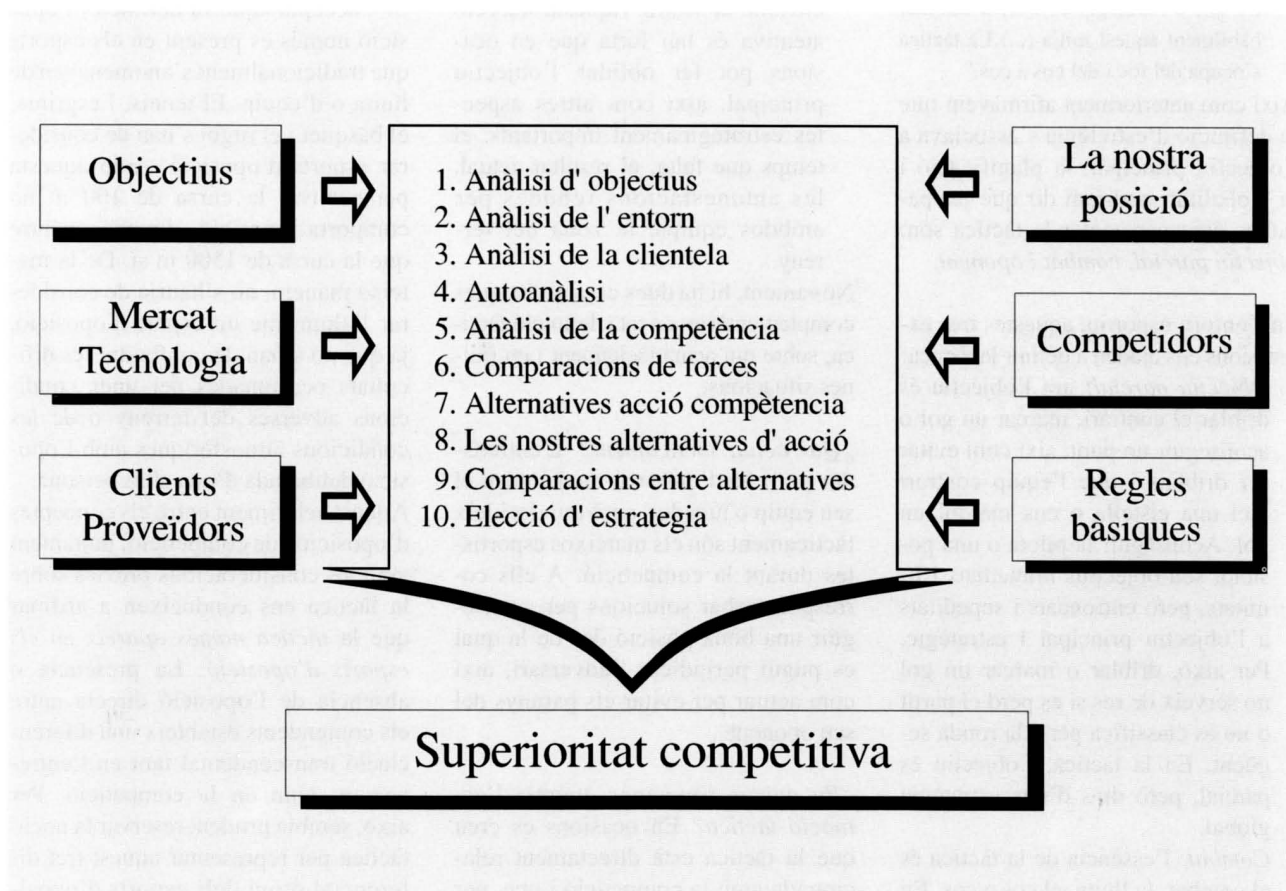

Figura 1. Elecció de l'estratègia empresarial (Duró, 1988)

“La lluita consisteix en un nombre més o menys gran de fets aïllats, tancats en ells mateixos, que anomenem combats. En la conducció de la guerra hi ha dues accions completament diferents: la disposició i la conducció dels combats i combinar-los entre ells per a l'acabament de la guerra. La primera constitueix la tàctica, a la segona l'anomenem estratègia (...) Tàctica és la utilització de les tropes en el combat i l'estratègia és la teoria de la utilització dels combats per a l'acabament de la guerra (...) Els grans resultats tàctics només poden conduir als grans resultats estratègics (...) L'estratègia relaciona totes les circumstàncies amb els resultats dels combats, i dona a aquests resultats, i per tant als combats, una significació especial, proporcionant-los objectius determinats (...) La tàctica és l'execució de l'acte de força, el combat, mentre que l'estratègia és l'art d'utilitzar hàbilment aquest mitjà (...) La tàctica s'ocupa del foc i del cos a cos.”

Així com anteriorment afirmàvem que la definició d'estratègia s'associava a l'objectiu principal, la planificació i la globalitat, podríem dir que les paraules clau per acotar la tàctica són: *objectiu parcial, combat i oponent*.

En l'entorn esportiu, aquestes tres expressions ens ajuden a definir la tàctica:

1. *Objectiu parcial*: ara l'objectiu és driblar el contrari, marcar un gol o aconseguir un punt, així com evitar ser driblats i que l'equip contrari faci una cistella o ens marqui un gol. Aconseguir la pilota o una posició, són objectius immediats i limitats, però entroncats i supeditats a l'objectiu principal i estratègic. Per això, driblar o marcar un gol no serveix de res si es perd el partit o no es classifica per a la ronda següent. En la tàctica, l'objectiu és parcial, però dins d'una estratègia global.
2. *Combat*: l'essència de la tàctica és el combat, la lluita, el cos a cos. En la tàctica, la improvisació supera a

la planificació. Les decisions són immediates, ja que depenen de les situacions i intencions constantment canviants del/s oponent/s i del/s company/s, si s'escau. La rapidesa és essencial per vèncer en el combat. S'ha de preveure, anticipar i intuir l'actuació de l'oponent, que en tot moment, igual que ho fem nosaltres, intentarà enganyar-nos i no mostrar les seves vertaderes intencions.

3. *Oponent*: l'actuació tàctica és determinada en gran mesura per l'actuació del nostre oponent. Des d'aquesta perspectiva, de la globalitat dels aspectes que integren el plantejament estratègic, en l'actuació tàctica destaquen els més immediats i, en especial, cal estar molt atents als factors vinculats a l'actuació del contrari i a la seva situació temporal en l'espai, en relació amb la nostra. Aquesta selecció atenta és tan forta que en ocasions pot fer oblidar l'objectiu principal, així com altres aspectes estratègicament importants: el temps que falta, el resultat actual, les amonestacions rebudes per ambdós equips, la zona del terreny...

Novament, hi ha dues característiques complementàries en tota definició tàctica, sobre qui actua tàcticament i en quines situacions.

¿Qui actua tàcticament? L'entrenador pot i ha d'entrenar tàcticament el seu equip o jugador, però qui decideix tàcticament són els mateixos esportistes durant la competició. A ells correspon trobar solucions per aconseguir una bona posició des de la qual es pugui perjudicar l'adversari, així com actuar per evitar els paranys del seu oponent.

¿En quines situacions apareix l'actuació tàctica? En ocasions es creu que la tàctica està directament relacionada amb la competició i que, per tant, sempre que hi hagi competició

hi haurà una component tàctica. Altres opinions, entre les que ens trobem, afirmen que la tàctica està íntimament relacionada amb el concepte d'oposició.

Nosaltres creiem que aquestes diferències d'opinió són degudes, principalment, a una confusió entre el significat dels conceptes competició i oposició. Opinem que, mentre *el concepte competició sigui implícit en tots els esports*, ja que en tots ells s'intenta vèncer el contrincant, la noció d'oposició és bastant més restringida. Creiem que la noció d'*oposició* només s'hauria d'utilitzar per referir-se a aquells esports en els quals els oponents *s'enfronten entre ells, de manera directa, deliberada i sistemàtica*, procurant que les seves accions perjudiquin en tot moment el contrari i procurant evitar que aquest els perjudiqui.

Si s'accepta aquesta definició, l'oposició només és present en els esports que tradicionalment s'anomenaven de lluita o d'equip. El tennis, l'esgrima, el bàsquet i el rugbi s'han de considerar esports d'oposició. Amb aquesta perspectiva, la cursa de 100 m no comporta oposició directa, mentre que la cursa de 1500 m sí. De la mateixa manera, no s'hauria de considerar l'alpinisme un esport d'oposició, ja que no s'han de confondre les dificultats ocasionades per unes condicions adverses del terreny o de les condicions atmosfèriques amb l'oposició deliberada d'una altra persona. Aquest aclariment entre els conceptes d'oposició i de competició, juntament amb les consideracions prèvies sobre la tàctica ens condueixen a afirmar que la *tàctica només apareix en els esports d'oposició*. La presència o absència de l'oposició directa entre els contendents estableix una diferenciació transcendental tant en l'entrenament com en la competició. Per això, sembla prudent reservar la noció tàctica per representar aquest tret diferencial propi dels esports d'oposició.

Probablement, molts dels aspectes que en els esports sense oposició s'anomenen tàctics, es podrien tenir en compte dins els plantejaments estratègics.

Alguns exemples d'actuacions tàctiques

Una breu relació d'exemples tàctics ens mostrarà la seva característica essencial: un interès preferent per l'actuació dels oponents directes i els companys, si s'escau.

Exemples:

- Passar a un company desmarcat.
- Llançar la pilota on no pugui arribar l'adversari.
- Simular una acció i canviar-la a l'últim moment.
- Ajudar un company que té la pilota davant la pressió d'un contrari.
- Desmarcar-se per poder rebre una passada.
- Separar els colzes per evitar ser avançat per un altre corredor en una cursa de 1.500 m.
- Aprofitar l'atac del contrari per desequilibrar-lo.
- Atraure un contrari per facilitar la penetració d'un company.
- Driblar el marcador.
- Conduir el contrari a una situació que ens sigui favorable.
- Bloquejar el desplaçament de l'oponent.

Tipus de tàctica

Anteriorment hem afirmat que el plantejament estratègic pot ser present en qualsevol esport, mentre que hem considerat preferible reservar el concepte de tàctica per als esports d'oposició.

La tàctica pot classificar-se en funció de múltiples aspectes. Si exclouem les característiques tàctiques específiques de cada esport (tàctica al bàsquet, hoquei, tennis, boxa...) i de cadascuna de les funcions dels esportistes (tàctica del porter, pivot, base, defensa central), podem classificar la tàctica general segons els dos aspectes prin-

cipals: la presència o no d'altres companys que col·laboren en l'obtenció de l'objectiu i de l'acció tàctica, guanyar o evitar perdre, és a dir, atacar o defensar.

Tàctica individual i tàctica col·lectiva

La noció tàctica s'ha associat sempre als esports en els quals un equip s'enfronta directament a un altre equip, probablement a conseqüència de l'origen militar. No obstant, la tàctica és present també en els esports d'oposició però sense col·laboració. És per això que és convenient separar la tàctica individual i la col·lectiva.

La tàctica individual

La tàctica individual constitueix l'essència de l'enfrontament dels esports d'oposició sense col·laboració, d'1 x 1. En aquestes esports, cada contendent actua per superar l'oponent i evitar ser superat per aquest. Des d'una perspectiva tàctica, en cada moment el contendent interactua amb unes situacions d'oposició específiques, valora les seves alternatives i realitza l'acció tècnica que considera més adequada per vèncer l'adversari:

1. Interactua bàsicament amb tres elements canviants:
 - a) L'oponent (posició, situació, trajectòria, intencions, conseqüències de les accions anteriors, recursos tècnics, fatiga, concentració...).
 - b) L'element utilitzat per vèncer l'oponent (pilota, arma, quimono, puny, el propi cos de l'adversari...).
 - c) Un mateix (posició, situació, trajectòria, conseqüències de les accions anteriors, recursos tècnics, cansament, estat d'ànim...).
- A més, atès que la tàctica ha d'estar supeditada a l'estratègia, l'esportista ha d'estar pendent també de múltiples factors que intervenen perquè pugui assolir l'objectiu estratègic: temps transcorregut, condicions climatològiques, resultat parcial...

2. En funció de tots els elements anteriors, l'esportista valora els possi-

bles efectes de les diverses alternatives tàctiques i escull la que considera millor per assolir l'objectiu.

3. Executa l'acció tècnica escollida: tornar la pilota liftada a mitja pista, llançar el puny esquerre a la cara del boxador, fer una deixada...

Aquests tres aspectes no s'han de considerar com una seqüència lineal i ordenada, ni com tres fases consecutives, sinó que, tot el contrari, s'han de contemplar d'una manera molt més dinàmica, desordenada i interdependent. En moltes ocasions, atès que *l'engany és al centre de tota actuació tàctica*, uns moments abans d'actuar tècnicament, cada esportista pot percebre canvis en les intencions del contrari o valorar de manera diferent les conseqüències de l'alternativa tècnica decidida, i, en conseqüència, pot actuar amb una altra alternativa tàctica. Interactuar, avaluar les alternatives i portar a terme l'acció tècnica, són tres formes d'actuar, per la qual cosa cal no considerar que l'esportista només es comporta quan realitza l'acció tècnica.

D'altra banda, la tàctica individual és present també en els esports d'oposició amb col·laboració en els quals apareixen situacions d'1 x 1, com ara driblar, fintar o enganyar un adversari. No obstant, aquestes situacions s'han de preveure des d'una visió més general en la qual l'esportista, malgrat estar primordialment pendent d'un contrari, no ha d'oblidar prestar atenció als altres oponents i als seus companys.

Tàctica col·lectiva

La tàctica col·lectiva és present només en els esports d'oposició i col·laboració, és a dir, n x n. En aquests esports, els membres d'un equip han d'aprendre a col·laborar entre ells per enfrontar-se directament a l'equip contrari.

A cada instant, els jugadors han d'analitzar la situació dels oponents, el mòbil i els companys, decidir amb

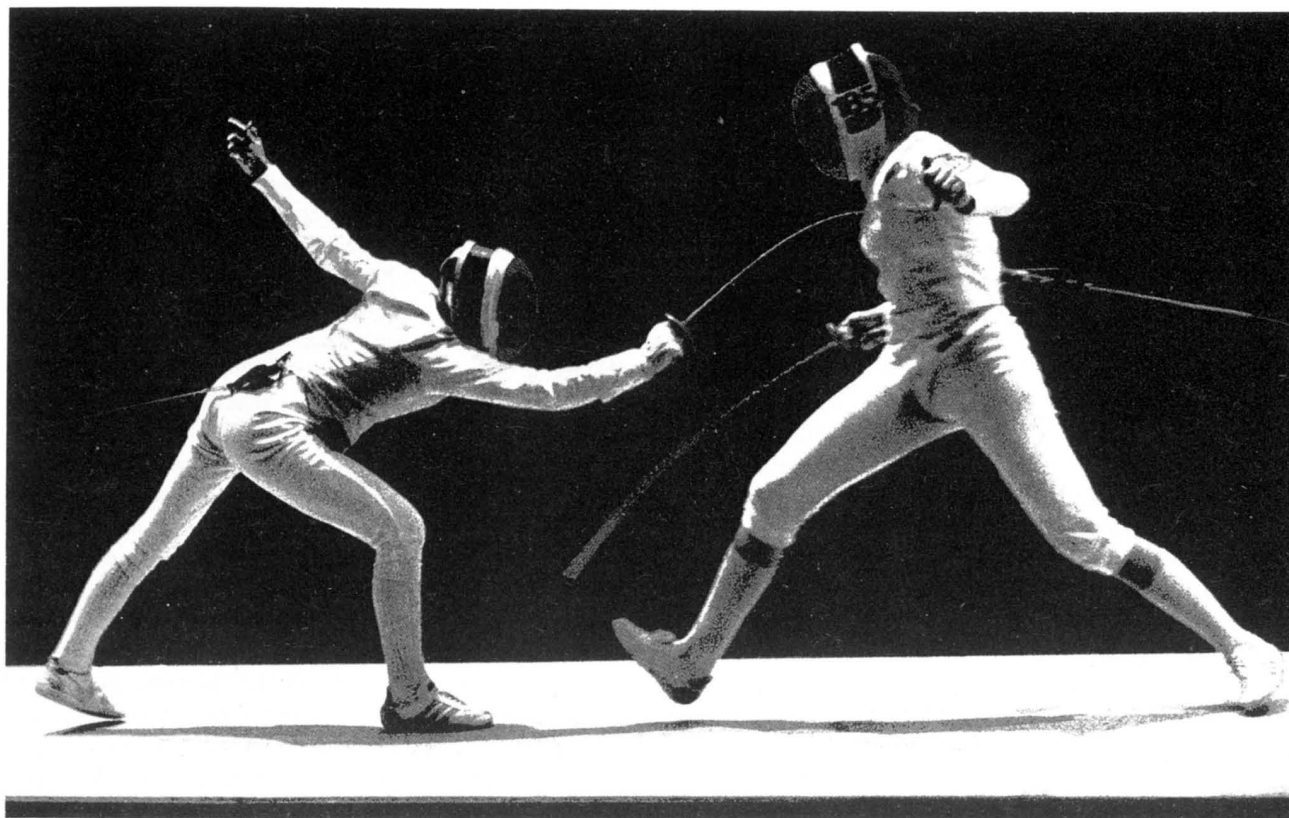
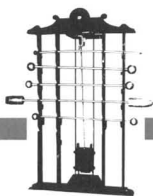

Foto Sport 90. Damenflorett II. August Binder. Àustria

rapidesa i executar l'acció col·lectiva més convenient per assolir l'objectiu:

1. Cada component de l'equip, i l'equip com un tot, interactuen amb:
 - Els oponents, interessant-se pel seu nombre, la situació a la pista, les intencions, les funcions, les amonestacions prèvies, l'estat físic i psicològic, les accions anteriors, les limitacions i les possibilitats tècniques...
 - L'element utilitzat per vèncer l'oponent: la pilota, fixant-se en la seva situació, la trajectòria, la velocitat, l'acceleració, l'efecte, la rotació...
 - Sí mateix, centrant-se en la seva actuació a la pista, amonestacions prèvies, estat físic i psicològic, accions anteriors, limitacions i possibilitats tècniques...
2. En funció dels elements anteriors, l'equip ha de comparar els possibles efectes de les diverses alternatives tàctiques i escollir la que consideri la millor per assolir l'objectiu.
3. L'equip ha d'executar les accions tècniques col·lectives: desmarcar-se, passar i rebre, ajudar un company pressionat pel contrari, col·laborar entre diversos per evitar ser superats, bloquejar...

Malgrat tot, és impossible que en cada instant cada esportista i tot l'equip puguin prestar atenció a aquesta varietat d'aspectes. A més, cada esportista i l'equip han d'estar pendents també de tots els elements estratègics rellevants per aconseguir el seu objectiu. Per això, els esportistes *simplifiquen la situació responen tan sols a un grup reduït d'elements*. L'encert en la selecció dels elements

més rellevants determinarà en gran mesura l'èxit o el fracàs de l'acció tàctica.

Així mateix, cada esportista pot utilitzar diversos recursos tàctics (crear espais, intuir per on probablement es desenvoluparà el joc, anticipar-se a les accions dels adversaris...). Malauradament, no tots els jugadors dels esports d'equip tenen una visió ràpida i útil del joc col·lectiu, i saben ser *al lloc adequat i en el moment adequat per aconseguir superar l'equip contrari*.

Per tant, el que caracteritza la tàctica col·lectiva i constitueix la seva diferència respecte a la tàctica individual no és només l'increment d'elements, alternatives o execucions possibles, sinó la globalitat de l'enfrontament. *No n'hi ha prou que cada membre de l'equip actuï aïlladament, sinó que els components de l'equip han de percebre correctament i*

col.lectivament la situació, valorar conjuntament l'acció més convenient *per* afrontar-la i saber executar-la *col.lectivament*.

Sovint, la tàctica col.lectiva s'ha analitzat teòricament des de l'òptica de cada jugador, però nosaltres entenem que el que en constitueix l'essència és que *entre els membres de l'equip trobin les solucions per superar l'equip contrari i evitar que aquest els superi*. Per tant, la tàctica col.lectiva es recolza en la tàctica individual, però cal abordar-la des de la perspectiva de l'equip.

Tàctica en atac i tàctica en defensa

Abans indicàvem que l'objectiu de la tàctica era superar l'oponent i evitar que aquest ens superés. Per tant, és possible establir dos objectius parcials i suplementaris, vinculats a l'atac i la defensa. No obstant, no hem d'oblidar mai que tant en atac com en defensa, l'objectiu continua sent vèncer l'oponent amb totes les armes i els trucs possibles.

En els esports d'equip sol establir-se una clara distinció entre la tàctica en atac o en defensa, a partir que l'equip posseeixi o no la pilota. En tots els esports en els quals els contendents lluiten per un mòbil i es relacionen mitjançant aquest (pilota, volant, disc...), la possessió o la pèrdua permet delimitar clarament els períodes en atac o en defensa.

Molts reglaments imposen restriccions respecte a la possessió de la pilota: nombre de passades (voleibol), temps límit (bàsquet, waterpolo...), alternança (tennis, bàdminton, pilota...), passivitat en atac (handbol), limitacions d'espai (zones en bàsquet, àrea en handbol, fora de joc en futbol...), mentre que en altres no hi ha límit en el nombre de passades o en la durada de la possessió de la pilota (futbol, rugby, hoquei...).

No obstant, no sempre és tan clar, especialment en els esports sense pilota, determinar si la tàctica és ofensiva o defensiva, ja que l'inici de l'acció pot

ser un atac per poder defensar-se millor. Molt freqüentment, atac i defensa són dues facetes d'una mateixa activitat. En els esports de lluita, com ara el judo, l'esgrima, o els escacs, cada actuació té una component ofensiva i una altra de defensiva. En el cos a cos, l'actuació tàctica ofensiva i defensiva poden ser simultànies. En qualsevol cas, per poder diferenciar els períodes d'atac o de defensa, és convenient fixar-se en qui té la possibilitat d'infringir un càstig a l'adversari. Aquesta distinció entre períodes d'atac i de defensa serà d'utilitat per poder avaluar el comportament tàctic individual o col.lectiu en ambdues situacions.

En els esports d'oposició, un atac aparent pot representar una forma de defensar-se i al revés, una defensa pot amagar un futur atac o es pot aprofitar l'atac contrari per contraatacar. La frase "l'atac és la millor defensa", també es pot invertir "la defensa pot ser el millor atac", mitjançant el contraatac, la recuperació de la pilota amb l'adversari al camp contrari...

Relació entre estratègia i tàctica

A la vista de les reflexions sobre l'estratègia i la tàctica, és evident que en els esports d'oposició hi ha una clara relació entre ambdós conceptes. Tot i que les connexions entre l'estratègia i la tàctica dependran de les característiques de cada esport i de cada situació concreta, han d'estar en consonància amb els principis generals següents:

- L'estratègia ha d'incloure els recursos tàctics disponibles.
- L'actuació tàctica ha de supeditar-se a l'objectiu estratègic.
- Els resultats de l'acció tàctica poden obligar a replantejar l'estratègia.
- L'estratègia *pressuposa* l'actuació dels contraris, mentre que la tàctica implica la intervenció amb l'actuació *real* dels oponents.

Per tant, és convenient associar l'estratègia a la previsió i la planificació, mentre que la tàctica és preferible preservar-la per a la improvisació i la lluita contra l'oponent. Des d'aquesta perspectiva, el sistema de joc o les jugades assajades formen part del bagatge estratègic de què disposa un equip per poder enfrontar-se tàcticament a l'equip contrari.

Tècnica esportiva

La noció tècnica és present també en totes les activitats humanes. Així, parlem de la tècnica per seleccionar una persona, per conduir un cotxe, cuinar, cordar-se les sabates, tocar un instrument musical o escriure a màquina. Per tant, atès que la tècnica és també un concepte comú, aquí només indicarem breument la relació de la tècnica esportiva amb la tàctica i l'estratègia esportives.

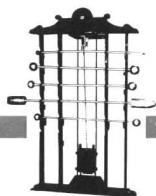
Definició

Novament, centrarem la definició a partir de les paraules clau que permeten acotar el concepte de tècnica esportiva. Segons la nostra opinió, les paraules que millor ens aproximem a la noció tècnica són: *execució, interacció amb la dimensió física de l'entorn i eficàcia*.

1. Execució

Mentre que l'estratègia és planificació i la tàctica és lluita, la tècnica es correspon amb l'execució. Qualsevol plantejament estratègic, qualsevol decisió tàctica, comporta finalment l'execució d'una activitat. L'objectiu pot ser estratègic i/o tàctic, però hi ha d'haver sempre una execució.

Parlem de la tècnica d'un corredor per descriure la manera com es relaciona amb el medi terrestre i de la tècnica d'un tennista per referir-nos a la manera de copejar la pilota. La tècnica esportiva implica l'execució coordinada de tots els sistemes de percepció i resposta de l'esportista:

moure's, desplaçar-se, mirar, escoltar, respirar..., en relació amb les peculiaritats físiques de l'entorn.

2. Interacció amb la dimensió física de l'entorn

En la tècnica esportiva, l'esportista interactua amb les dimensions físiques de l'entorn: mida, color, altura, pes, distància, velocitat, acceleració, adherència, densitat...

En el salt d'altura, l'esportista interactua amb la situació del saltòmetre i l'altura a la qual està situat el llistó. En el llançament a cistella, el jugador està pendent de la distància i altura relativa respecte a la seva situació. En la recepció d'un mòbil, l'esportista respon a la seva trajectòria, velocitat i acceleració. La tècnica que utilitza un jugador per desplaçar-se pel camp depèn en gran mesura de les característiques personals i de les dimensions físiques del terreny: material, adherència, humitat...

Aquesta interacció amb les dimensions físiques de l'entorn s'ha de tenir en compte des d'una perspectiva àmplia que inclogui també les característiques físiques dels oponents. Així, en un dribling, tant el jugador que disposa de la pilota com el que intenta prendre-li interactuen amb la pilota i la dimensió física el seu oponent: distància, velocitat, inèrcia...

En moltes ocasions, aquesta relació amb el medi o el mòbil es porta a terme a través d'un instrument específic per a cada esport i funció: raqueta, pala, bat, sabatilles, guants, esquís, patins...

3. Eficàcia

Sovint, s'associa l'execució tècnica amb la realització segons uns canons prefixats que suposadament permeten assolir la màxima eficiència. No obstant, amb independència que l'execució s'aproximi o no al model teòric, la característica fonamental de la tècnica és permetre la interacció eficaç de l'esportista amb el medi i els objectes: desplaçar-se ràpidament, saltar un

obstacle elevat, llançar la pilota a un lloc determinat, rebre el mòbil amb precisió, copejar suauement la pilota per llançar-la per damunt del porter, placar el contrari...

Complementàriament, hi ha dos aspectes que convé comentar en relació amb qui actua tècnicament i en quines ocasions.

Qui actua tècnicament?: tots els esportistes actuen tècnicament. La pràctica de tots els esports comporta l'execució tècnica específica de cada disciplina.

En quines ocasions l'esportista actua tècnicament?: sempre. Quan l'esportista corre, salta, passa, xuta, dribla, amaga... està actuant tècnicament. Aquesta actuació tècnica potser es deriva d'una decisió tàctica i/o forma part del pla estratègic, però en qualsevol cas l'esportista està actuant tècnicament quan es relaciona amb el mitjà, els objectes o les dimensions físiques dels oponents.

Alguns exemples d'actuacions tècniques

En cada esport s'executen nombroses tècniques específiques:

- Córrer, esquiar, patinar, nedar...
- Saltar en altura, amb perxa, longitud, triple salt.
- Impulsar un mòbil (llançar, xutar, passar, copejar...).
- Rebre un mòbil, agafar un rebot...
- Botar una pilota.
- Placar un contrari.
- Passar una tanca.
- Realitzar un flic-flac.
- Driblar.
- Desplaçar el contrari.
- Projectar l'oponent.

Amb independència que l'esport impliqui o no l'oposició directa, la tècnica, la forma d'execució final, sempre és present. És per això que no s'han de confondre les tècniques per driblar o evitar ser driblat amb l'actuació tàctica. Driblar es pot veure com una de les alternatives per supe-

rar el contrari (tàctica), o es pot contemplar com l'execució que permet superar el contrari (tècnica).

Tipus de tècnica

Altra vegada, tot i que seria útil abordar les tècniques segons la funció de cada esportista (porter, defensa, base...), aquesta empresa escapa les possibilitats d'aquest treball i, per tant, ens limitarem a classificar les tècniques a partir del nombre de participants i del seu objectiu.

Tècnica individual i tècnica col·lectiva

Tradicionalment, la tècnica s'ha considerat sempre des de la perspectiva *individual* i pròpia de cada esportista. No obstant, en els esports de col·laboració sol aparèixer una forma d'execució col·lectiva en la qual l'esportista interactua també amb la situació, posició i/o trajectòria del seu company/s.

Per això creiem convenient denominar *tècnica col·lectiva* aquelles execucions en les quals la col·laboració entre dos o més esportistes permet assolir l'objectiu comú. Així, en patinatge per parelles cada patinador ha de disposar d'una tècnica individual, però ambdós patinadors han d'aprendre a coordinar-se entre ells. En el relleu 4x100 en atletisme, els corredors han de disposar d'una tècnica que permeti lliurar i rebre el testimoni.

Qualsevol passada comporta el llançament d'una pilota d'un jugador i la recepció de la pilota per un altre. El que caracteritza la passada com a tècnica col·lectiva és que la col·laboració d'ambdós jugadors és necessària. Mentre que el futur receptor pot sol·licitar la pilota o desmarcar-se tenint present les possibilitats tècniques del qui posseeix la pilota (distància a la qual pot passar, precisió...), aquest ha de provar de passar-la en funció de les possibilitats de recepció del seu company (tècnica individual de recepció, distància dels oponents...). Una bona passada implica sempre dues correctes execucions tèc-

niques de dues persones diferents. És per això que és convenient catalogar-la com a tècnica col.lectiva.

Tècnica segons l'objectiu

Així com anteriorment identificàvem en la tàctica dos objectius complementaris, atac i defensa, la tècnica també pot subdividir-se en dos objectes complementaris, que podem expressar amb diversos verbs: impulsar/aturar, llançar/rebre, donar/rebre, accelerar/aturar...

Hi ha infinitat de maneres d'aconseguir un mateix objectiu tècnic? Quantes maneres diferents té un jugador per impulsar la pilota? Quantes per rebre la pilota? Quantes per driblar un contrari? Freqüentment tendim a pensar que les modalitats diferents per llançar, rebre o driblar són gairebé il·limitades. Res més lluny de la realitat. En primer lloc, en cada esport les característiques dels objectes, el mitjà i el reglament imposen una reducció notable de les possibilitats tècniques. En segon lloc, les funcionalitats físico-biològiques de l'esportista són reduïdes. Per això, les opcions tècniques de què disposa qualsevol jugador són bastant reduïdes. A excepció d'uns quants jugadors excepcionals, la majoria només tenen tres o quatre tècniques realment eficaces per impulsar o rebre la pilota. El mateix podríem afirmar de les maneres de fintar, driblar, simular, botar, passar... Les possibilitats tècniques diferents per driblar o botar són nombroses, però les que utilitza cada jugador són reduïdes.

Per tant, qualsevol anàlisi tàctica no pot passar per alt l'avaluació dels recursos tècnics disponibles, individuals i col·lectius.

Relació entre tàctica i tècnica

Els comentaris precedents permeten establir una clara i estreta relació entre la tàctica i la tècnica en els esports d'oposició. No obstant, solen aparèixer nombrosos interrogants sobre els límits entre ambdós conceptes:

		OPOSICIÓ	
		No	Sí
COL·LABORACIÓ	No	Tècnica individual	Tècnica individual Tàctica individual
	Sí	Tècnica individual Tècnica col.lectiva	Tècnica individual Tècnica col.lectiva Tàctica individual Tàctica col.lectiva

Quadre 1. Resum de la tàctica i la tècnica en funció de l'oposició i la col·laboració

	Estratègia	Tàctica	Tècnica
Paraules clau	planificació	lluita	execució
L'esportista es relaciona amb	globalitat	oponent	mitjà i objectes
Finalitat	aconseguir l'objectiu principal	vèncer l'adversari	actuar amb eficàcia

Quadre 2. Resum de les característiques de l'estratègia, tàctica i tècnica esportiva

Driblar és una actuació tècnica o tàctica? Els recursos tècnics condicionen les alternatives tàctiques?

Per respondre aquestes preguntes, proposem els principis següents:

a) Hi ha una correspondència entre la tàctica individual i la tècnica individual. Per a cada situació tàctica sol haver-hi diverses alternatives tècniques. L'elecció de l'alternativa més adequada en cada moment (tàctica individual) ha d'estar relacionada amb el fet que l'esportista sàpiga portar-la a terme (tècnica individual).

b) Hi ha una correspondència entre la tàctica col·lectiva i la tècnica col·lectiva. En cada situació tàctica d'un equip sol haver-hi diverses alternatives tècniques. L'elecció de l'alternativa més adequada en cada moment

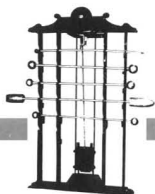
(tàctica col·lectiva) ha d'estar relacionada amb el fet que l'equip sàpiga portar-la a terme (tècnica col·lectiva).

c) Els recursos tècnics disponibles de cada esportista o equip han d'estar previstos en les alternatives tàctiques i en el pla estratègic.

d) L'execució tècnica ha d'estar superada als objectius tàctics i estratègics.

Conclusions

En els esports d'oposició, l'estratègia, tàctica i tècnica estan íntimament relacionats. Així, en llançar un penalty d'una manera determinada (tècnica) es pretén marcar un gol (objectiu tàctic) que permeti assolir l'objectiu estratègic (guanyar). Malgrat tot, es pot es-

tablar un ordre lògic i una jerarquia funcional entre aquests tres conceptes:

a) L'elaboració estratègica ha de basar-se en els recursos tàctics i tècnics dels esportistes. L'entrenament estratègic ha de partir de les funcionalitats tàctiques dels jugadors. Per tant, en la mesura del que és possible, els esportistes han de seleccionar-se en funció dels objectius estratègics i tàctics.

b) Les alternatives tàctiques han de basar-se en els recursos tècnics dels esportistes. L'entrenament tàctic ha de partir de les funcionalitats tècniques dels jugadors.

c) L'entrenament tècnic ha de ser coherent amb els objectius estratègic i tàctics.

Comentari final

En els esports d'oposició, tota actuació té un component estratègic, un component tàctic i un component tècnic. Qualsevol execució pot analitzar-se d'una manera estratègica, tàctica o tècnica. *L'estratègia, la tàctica i la tècnica* no impliquen tres accions diferents, sinó tres maneres diferents de contemplar la mateixa acció (vegeu quadres 1 i 2).

Agraïments

Agraeixo molt sincerament les ajudes, suggeriments i crítiques de Jordi Álvaro, Vicent Artero, Francesc Espar, Josep Ibàñez, Pau Riera, Francesc Solanellas i Francesc Talens, que han incrementat la necessària connexió entre la teoria i la pràctica.

Així mateix, agraeixo els comentaris de José Luis Barcía, Rosa M. Bruguat, Josep M. González, Sonia Rallo, Pere Josep Ridao i Carles Romagosa, que han contribuït a millorar la comprensió del text.

Bibliografia

- CLAUSEWITZ, C. (1831/1980). *De la guerra*. Madrid: Ediciones Ejército.
CLEARY, T. (1991/1993). *Sun Tzu. El arte de la guerra*. Madrid: Arca de sabiduría.
DURÓ, R. (1988/1989). *Superioridad competitiva*. Barcelona: Civilización.
GRIMA, J.; TENA, J. (1987). *Análisis y formulación de estrategia empresarial*. Barcelona: Hispano Europea.